

K PROBLEMATIKE SÚČASNÉHO STAVU SLOVENSKÉHO VOJENSKÉHO SLAGU

PETER CHORVÁT

CHORVÁT, P.: On the Issue of the Present State of the Slovak Military Slang. *Vojenská história*, 8, 4, 2004, pp 94 – 100, Bratislava.

The existence of the Army of the Slovak Republic since 1993 provoked the author to search the military slang in use. He characterised its arrangement in layers and with help of basic terms he described its vocabulary. He also characterised mutual relation between the Slovak language typical for official service and the Slovak military slang for the military historiography. He elucidated the general and special Slovak military slang, professional and expressive vocabulary of Slovak military slang. He referred to regional differentiation of the slang. At the same time he stated that social changes had impact upon using of slangs too.

Military History. Slovakia. Slovak army – its Language.

Český jazykovedec Jiří Nekvapil, hlbkovo a širokospektrálne sa zaoberajúci problematikou slangov, zadefinoval vojenský slang ako „...více či méně nespisovné výrazivo, jehož se užívá zpravidla v neoficiálních, popř. polooficiálních projevech vojáků a které označuje pojmy charakteristické pro vojenské prostředí...“¹ Autor v úvode citovaného príspevku² nepriamo vyzdvihoval aktuálnosť výskumu vojenského slangu aj vzhľadom na jedinú obsiahlejšiu známu prácu o československom (resp. skôr českom – pozn. P. Ch.) vojenskom slangu, ktorá bola publikovaná ešte v roku 1934.³ Pritom sa však uznanlivo vyjadril aj o ďalšom článku, ktorý však vo svojej dobe prezentoval len jeden uhol pohľadu na túto nesporne zaujímavú jazykovednú problematiku.⁴

V porovnaní so zámerom J. Nekvapila i uvedenou dobovou jazykovednou produkciou nám, bohužiaľ, nateraz nie sú známe jazykovedné štúdie, ktoré by sa podobne špecificky týkali dobového slovenského vojenského slangu alebo napr. dobovej „vojenskej slovenčiny“. A pritom z jazykového hľadiska je pre výskum určite inšpirujúca napr. existencia slovenskej armády a Hlinkovej gardy (HG) v rokoch 1939 – 1945, predovšetkým v súvislosti so zavedením a používaním niektorých novotvarov.⁵

¹NEKVAPIL, J.: K dnešnímu stavu vojenského slangu. In: *Naše řeč*, roč. 62, 1979, č. 3, s. 131.

²Tamže, s. 130-141.

³OBERPFALCER, F.: *Vojenský slang*. In: *Čs. vlastivěda, díl III., Jazyk*. Praha 1934, s. 357-363.

⁴RIPPL, E.: *Die Soldatensprache der Deutschen in ehemaligen tschecho-slowakischen Heer*. Reichenberg 1943.

⁵Jazyková kultúra v období 1. Slovenskej republiky rokov (1939 – 1945) zasahovala aj do takých inštitúcií súdobej brachiálnej moci, akými boli slovenská armáda a Hlinkova garda (HG). Pars pro toto „vojenská slovenčina“ tohto obdobia reagovala na prechádzajúcu etapu vývinu jazyka, v ktorej spisovná slovenčina „...neostala pasívna voči lexikálnym, resp. slovotvorným prevzatiam z češtiny...“ (FURDÍK, J.: *Zo slovotvorného vývoja slovenčiny*. Bratislava 1971, s. 77). V tejto súvislosti sa spočiatku v spomínaných inštitúciách oficiálne deklaroval jazykový purizmus reprezentovaný snahou očistiť ich od všetkých bohemizmov. Tento trend potom vyústil do vytvorenia viacerých úplne nových lexém – novotvarov, ktoré mali symbolizovať novú etapu slovenského vojenstva. Z hľadiska dejín slovenského jazyka sú tieto výrazy špecifikami a zostanú iba symbolmi uvedenej doby. Konkrétne to môžeme demonštrovať napr. tým, že pravdepodobne ako nepôvodná bola v tomto období interpretovaná sufixálna derivačná morféma *-ár* (napr. v lexéme *čatár*) a za produktívnu a „slovenskú“ bola chápaná morféma *-ník*. Tak vznikol slovakizovaný ekvivalent *čatník*, ale aj úplne nové lexémy hodností v slovenskej armáde *strelník*, *rotník* a *zástavník*. Zavedený bol aj výraz *stotník* (namiesto dovtedajšieho výrazu kapitán). Ešte špecifickejšie boli potom novotvary hodností v Hlinkovej garde: *rojník*, *družník*,

Existencia československej armády, ktorá sa zavrhla v roku 1992 a následne vznik Armády Slovenskej republiky o rok neskôr, sú podľa nášho názoru dostatočnými časovými stimulmi pre charakteristiku súčasného slovenského vojenského slangu, keďže od rozdelenia federácie sa tento prenikavo zmenil. V našom príspevku sme sa preto pokúsili priblížiť jeho rozvrstvenie a pomocou základných výrazov opísať jeho lexiku.

Nezamerali sme sa však výlučne len na tento problém. Informatívne sme sa pokúsili tiež charakterizovať vzájomný pomer „vojenskej slovenčiny“ a slovenského vojenského slangu. Tiež by sme sa chceli zmeniť o možnostiach využitia vojenského slangu pre vojenskú historiografiu.

Jazykový materiál autor k tejto stati získal počas deväťmesačnej povinnej vojenskej služby v roku 2001. Bol zrealizovaný predovšetkým utajeným výskumom. V tejto súvislosti si uvedomujeme parciálnosť nášho výskumu vzhľadom na skúsenosti z jediného útvaru našej armády, i časovú obmedzenosť bádania. Treba však spomenúť i veľkú fluktuáciu vojakov počas vojenskej povinnej služby. Niektoré výrazy boli potom zaznamenané aj od ďalších informátorov z iných útvarov na Slovensku. Informácie získané od vojakov v zálohe predstavujú len doplnujúci, marginálny materiál, ktorého použitie sme vždy zdôraznili.

Pri pertraktovaní uvedenej problematiky sme prevzali koncepciu i terminológiu J. Nekvapila, no náš jazykový materiál je originálny a súčasný. Pravda, určite neuvádzame všetko, no naša vzorka je podľa nášho názoru dostatočne reprezentatívna.

VŠEOBECNÝ A ŠPECIÁLNY SLOVENSKÝ VOJENSKÝ SLANG

J. Nekvapil podľa sfér označovanej skutočnosti vyčleňuje dve základné vrstvy vojenského slangu:

1. Vojenský slang všeobecný, s ktorým sa zoznamuje každý jednotlivec nachádzajúci sa vo vojenskom prostredí;
2. Vojenský slang špeciálny, viažuci sa len na určitú vojenskú odbornosť alebo druh vojska, napr. delostrelectva a raketového vojska, strážnych útvarov, letectva, ale aj vojenského školstva atď.

Ukážky vojenského slangu všeobecného:

rambo dráha (prekážková dráha), *šúrovák* (kefa na čistenie podlahy pripevnená na palicu), *rajóny* (zabezpečenie poriadku a čistoty v ubikáciách mužstva), *plembák* (ocelová prilba alebo zriedkavo tiež čiapka vojakov z povolania), *arma* (samoobsluha spojená s bufetom), *žold* (výplata), *guma* alebo *gumák* (vojak z povolania), *kongo* (poľný maskovací kabát alebo tiež kabát všeobecne), *bager* (lyžica), *bydlo* (vojenská posteľ), *komínky* (predpisovo usporiadaný výstroj alebo prúžky kartónu či dreva uľahčujúce jeho ukladanie), *buzerák* alebo ojedinelo *buzerplac* (nástupisko útvaru)⁶, *kasíno* (kasáreň), *mys* (vojak najmladšieho nástupného termínu),

skupiník, nadskupiník, práporník, zbrojník, nadzbrojník, dozorník, štábnik, brigádnik, divíznik a armádnik (hodnosti HG i slovenskej armády sú publikované v práci: KORČEK, J.: Slovenská republika 1943 – 1945. K pôsobeniu mocensko-represívneho aparátu a režimu. Bratislava 1999, s. 124). K ďalším novotvarom s rovnakou štruktúrou patrili napr. *tvorník* (príslušník vojenských pracovných útvarov) a pravdepodobne *zákopník*. Ďalšou novou lexémou bol napríklad výraz *tvorivoj* (vojenská pracovná služba). Vyskytli sa aj nové kalky (doslovné preklady), napr.: *vzdušná zbraň* (čiže vojenské letectvo, z nemeckého jazyka Luftwaffe), zavedený bol takisto výraz *pionier* (namiesto dovtedajšieho ženista). Po zániku 1. Slovenskej republiky boli jazykovedci opäť nútení sa zaoberať vzťahmi vojenskej terminológie slovenskej a českej v obnovenej československej armáde. Bližšie pozri napr.: OKTAVEC, F.: O vojenskej terminológii slovenskej a českej. In: Slovenská reč, roč. 12, 1946, č. 1-2, s. 39-42.

⁶O etymológii tejto lexémy, ako aj ďalších z tohto slovotvorného hniezda (buzerant, buzerovať, buzerácia atď.), informatívne pozri: HODÍK, M. – LANDA, P.: Encyklopedie pro milovníky Švejka s mnoha vyobrazeniami, II. díl. Praha 1999, s. 50-53.

kádéčko (konzerva), *sapík* (samopal), *frčka* (plechový odznak poddôstojníckych hodností), *de-veťák* (dozorný útvar)⁷, *zotka* (záznam o odmenách a trestoch), *opušťák* (tiež v niektorých útvaroch *věóvépé* – voľno na opustenie vojenskej posádky), *bigoš* (vojak motostreleckého útvaru pozemného vojska), *bévépéčko* (bojové vozidlo pechoty), *péeška* (poddôstojnícka škola), *svopka* (svojvoľné opustenie posádky), *mat' (to) za málo* (alebo *za pár*) a ďalšie.

Ukážky vojenského slangu špeciálneho:

delostrelectva a raketového vojska: *baterka* (napr. delostrelecká batéria);
strážnych útvarov: *bufy* (teplá ochranná obuv pre stráž v zime), *stojka* (strážna služba v stoji);
lectva: *odpal* (realizácia strel'by stíhacích lietadiel raketami);
slang vojenského školstva: *kol'ajnička* (pozlátený plechový prúžok na výložke, od toho odvodené *kol'ajničkár*), *prška* (práporčička škola) a ďalšie.⁸

PROFESIJNÁ A EXPRESÍVNA LEXIKA SLOVENSKÉHO VOJENSKÉHO SLANGU

Ďalšia diferenciácia vojenského slangu súvisí so štylistickým hľadiskom, pričom poznáme lexiku (slovnú zásobu) profesijnú a lexiku expresívnu.⁹

1. Lexika profesijná sa používa predovšetkým z dôvodov vecných, pri konaní určitých odborných činností a má význam iba nocionálny (pojmový). Túto lexiku teda motivuje predovšetkým jazyková ekonómia a úsilie o minimalizmus;
2. Lexika expresívna označuje okrem pojmov odborných najmä pojmy neodborné. Rozhodujúca pri tejto lexike je funkcia hodnotiacia (postojová), ktorá dominuje nad funkciou pojmovou. Práve táto lexika spôsobuje atraktivnosť vojenského slangu predovšetkým svojou originalitou, vtípom a princípom jazykovej hry.

Lexika profesijná sa od lexiky expresívnej odlišuje okrem iného aj niektorými osobitnými slovtvornými postupmi a takisto sociolingvistickými a psycholingvistickými aspektmi.¹⁰

Charakteristiku prvej spomenutej lexiky musíme podmieňovať pomerne veľkým počtom odborných (a polodoborných) názvov, ktoré v bežných komunikačných situáciách vojenským užívateľom nevyhovujú kvantitou. Častá rýchlosť konania a naliehavosť odovzdávať informácie si jednoducho vyžadujú ich skracovanie.¹¹ Dochádza teda k univerbizácii, ktorá je najtypickejšou črtou tejto lexiky. Viacslovné pomenovania (napr. *čata materiálneho a technického zabezpečenia*) sú pritom nahrádzané profesijnými jednoslovnými iniciálovými značkovými slovami (*čéemtézet*, *čéemtézetka* alebo *četka*).

⁷Iba malé množstvo vojakov povinnej služby tuší, že za týmto značkovým iniciálovým slovom sa skrýva označenie službukonajúceho dozorného vojenského telesa (z češtiny dozorčí vojenského tělesa – devětč) z medzivojnového obdobia, ktorým je dnes dozorný útvar.

⁸NEKVAPIL, ref 1, s. 131-132; uvádza viaceré ďalšie lexémy podľa druhu vojenskej odbornosti, ktorých výskyt v súčasnom slovenskom vojenskom slangu sa nám však nepodarilo verifikovať, napr. chemickej odbornosti: *čévěčkář* (vojak obsluhujúci čerpadlo vysokotlakové), *ópěcháčko* (odev protichemický); odbornosti spojovacej: *buda* (súbor nosnej telefónie vyrábaný v Maďarsku), *reduktorák* (reduktorový diel stožiaru) atď.

⁹NEKVAPIL, ref 1, s. 133.

¹⁰Tamže.

¹¹Skratky a značky, ako jedna konkrétna realizácia tohto procesu i „vojenskej slovenčiny“ vôbec, sa vyskytujú v oficiálne publikovaných vojenských dokumentoch, rozkazoch a v rozvrhoch zamestnania. Napríklad: *BoPo* (bojová pohotovosť), *BoRo* (bojové rozdelenie), *HÚZO* (hlavné úlohy za obdobie), *VÚ* (vojenský útvar), *NZMŽ* (náčelník zabezpečenia mierového života), *ČVO* (číslo vojenskej odbornosti), *o. z.* (občiansky zamestnanec, tiež *ozetkár*), *VOVP* (voľno na opustenie vojenskej posádky), *AUS* (armádny umelecký súbor) a iné.

V závislosti od komunikantov, komunikačnej situácie a návykov niekedy zostávajú tieto iniciálové značkové slová nedotvorené, bez sufixu: *pédéú* (pomocník dozorného útvaru; „*Mám dnes pédéú*“), *věče* (veliteľ čaty; „*Chod' za věče!*“), *kávěká* (krátkodobý vodičský kurz), *čé-pépěhá* (člen posádkovej poriadkovej hliadky) a iné.

Dalšie značkové slová vznikajú z iniciálových značiek viacсловných pomenovaní jednoduchými slovotvornými postupmi. Zväčša ide o „dotvorenie“ značky prostredníctvom vhodných sufixálnych derivačných morféme, pričom sa na formálnu stavbu takto vytvorenej slovnej jednotky príliš nehľadí: *vépéták* (od značky VPŤ; vodič pohotovostného ťahača), *péhámák* (výdajca pohonných hmôt), *káběčko* (kuchynský blok alebo služba v kuchynskom bloku; „*Zas mám zajtra káběčko*“), *enzety* (sklady núdzových zásob), *úkáčko* (univerzálny kožuch čiže, vložka do kabáta vzor 85), *kátéeska* (kontrola technického stavu vozidla; „*Ešte nemám podpísanú kátéesku*“), *vétrieska* alebo veľmi ojedinele *pévéeska* (nákladný automobil Praga V3S), *há-děčko* (hospodársky deň), *zetvěčák* (zástupca veliteľa čaty), *svopka* (svojoľné opustenie posádky; „*Majo je na svopke*“), *armár* (vojak predávajúci v *arme*) a iné.

Môžeme uviesť, že iba v menšej miere sa viacсловné pomenovania vyslovujú formou skratiek (2. letecká stavebná technická rota = *druhá lstr*).

Dalším typickým znakom tejto lexiky je aj silná adjektívizácia viacсловných spojení, takisto z jazykových ekonomických dôvodov. Príkladmi sú: *výkonný* (ale častejšie *výkoňák* – výkonný práporčík; „*A výkonný tam neni?*“), dozorný (napr. dozorný roty; „*Dozorný, zastav si to!*“), *hodnostné* (hodnostné označenie), *suchá* (strava), *velká* alebo *plná poľná* (súprava?), *spiaca* (prestávka), *vo vychádzkovom* (odeve).

Obdobne sa realizuje aj skracovanie pomocou produktívneho sufixu a adjektíva takýchto viacсловných pomenovaní: *priebežka* (priebežná vychádzka), *muničák* (muničný sklad), *štábák* (štábný automobil, ale aj štábný dôstojník), *mazlák* (mazľavé mydlo na umývanie podlahy), *fyzička* (kontrola fyzickej prítomnosti), *bojovka* (tlmené farebné svetlo v spálňach mužstva), *šumák* (šumivý osviežujúci nápoj) a iné. Lexéma *cesták* (cestovný príkaz) sa vo vojenskom prostredí nevníma ako príznaková, nakoľko sa používa aj v iných slangoch.

Do profesijnej vrstvy vojenského slangu patria aj všetky z ruštiny prevzaté lexémy ako *roz-borka* (rozobratie zbrane), *zborka* (poskladanie zbrane), *trenýrovka* (nácvič), *regulovčík* (vojak riadiaci dopravnú premávku) a iné. Takisto sem inklinujú aj odvodeniny z číselných základov (napríklad *osempätka* alebo *osempätková taška*, taška vzor 85), *osemstopätnástka* (Tatra – 815). To isté platí aj o deriváciách tvorených príponou – ista, typu *uazista* (vodič automobilu UAZ), *samarista* (vodič osobného automobilu Lada – Samara). Avšak výraz *šikanista* (vojak šikanujúci iných vojakov), formálne napodobňujúci tieto lexémy, patrí skôr k expresívnej lexike.

Na margo používateľov profesijnej lexiky slovenského vojenského slangu musíme konštatovať, že ho využívajú vojaci z povolania i vojaci povinnej služby.

Pre druhú, expresívnu, vrstvu slangu je najtypickejším znakom prenesenie významu na základe vonkajšej podobnosti (metaforizácia) a ďalšie charakteristické rysy, ktoré sme už spomenuli. Pre lepšie pochopenie tohto javu uvedieme viacej príkladov na túto slovnú zásobu: *medziplýn* (časový úsek medzi odchodom jedného nástupného termínu do zálohy a nástupom termínu nového), *nanuky* (vychádzková obuv – poltopánky hnedej farby), *banány* (pyžamo žltej farby), *spat' v rakete* (spat' v zapnutom spacom vaku), *humusky* alebo *humusáky* (teplé oblečenie určené na prácu s technikou, nosením opotrebované), *bufetka* (nočný stolík pre osobné veci vojaka často využívaný na jedenie), *cigánák* alebo *cigánsky deň* (deň kontroly vecí osobného používania – výstroja), *fárat'* (neprestajne vykonávať aktivitu), *golden civil* (civil), *zakotviť sa* (príprnúť si *mošňu* – malú poľnú súpravu sponami o opasok), *obtiahnúť* (samopal, nabiť samopal; „*Nikto nebude obťahovať samopal, dobre?!*“), *sajgon* (neporiadok), *žobradlo* (malá poľná súprava), *čert* (vložka do kabáta vzor 85, tiež *úkáčko*), *ťahať stolík* (služba dozorného roty alebo dozorného všeobecne), *kabriolet* (samostatná, nie poschodová, posteľ) a iné.

Na margo tejto skupiny slov expresívnej lexiky, ktoré boli vytvorené metaforizáciou, treba povedať, že aj najrýchlejšie podlieha zmenám a variáciám.

Hodnotiaca (postojová) motivácia spojená s už uvedenou metaforizáciou sa naplno prejavuje aj v slangovom pomenovaní jednotlivých nástupných termínov vojenskej povinnej služby. Vojak najmladšieho nástupného termínu je služobne staršími vojakmi povinnej služby pejoratívne titulovaný ako *myš*, *turbomyš*, *myška*, *myšiak*, *mišo*, *michal* (prítomnosť *y/i* je irelevantná vzhľadom na výskyt iba v ústnej podobe), *mucha*, *mladý*, prípadne je v závislosti od útvaru prezývaný inak.¹² Do tejto skupiny lexém patri aj pevnejšie lexikálne spojenie *myši zapráskané*.

Po odchode najstaršieho nástupného termínu je vojak pejoratívne „povýšený“ na *staršieho rajónistu*, ekvivalentmi tohto termínu sú výrazy *cvičky*, *jogurti* alebo *polky* (používané výlučne v pluráli).

Vojak najstaršieho nástupného termínu sa potom pyšne tituluje ako *starý*, *starý kus*, *suprák*, *turbosuprák*, *starý bobor* (výlučne vokatív *starý bobře*), *starý pes*, *mazák* a inak.

Uvedený jav expresívnej vrstvy slovnej zásoby môžeme u vojakov povinnej služby pozorovať aj na problematike slangovej systematizácie vojenských profesií: *lopata* alebo *lopaťák* (príslušník vojenského stavebného útvaru), *bigoš* (príslušník motostreleckého útvaru pozemného vojska), *stražák* (vojak strážnej jednotky), *mlokár* (vojak útvaru zabezpečenia letísk, nepreverené), *absik* (absolvent školy dôstojníkov v zálohe alebo aj vojenskej školy vôbec), *paragán* (príslušník výsadkového vojska), *pípák* (príslušník útvaru spojovacieho vojska) atď.¹³

Podobne je to aj so slangovou systematizáciou vojenských hodností. Pri výskume sa nepotvrdila prítomnosť slangových ekvivalentov pre všetky vojenské hodnosti. Napr.: *slobodnícky* (slobodník), *desiatnícky* (desiatnik; „*Desiatnícky, zaveľ tomu!*“), *podplukas* (podplukovník), *plukas* (plukovník). Pre hodnosti rotmajstrov sa používa aj znevažujúci posmešný výraz *poštár*. (V týchto intenciách bol zaznamenaný dokonca aj zosmiešňujúci rým prednesený vojakom povinnej služby: „*Rotný – výkrik do tmy!*“.)

Vojaci povinnej služby potom slangovo (a pejoratívne) označujú aj vojakov z povolania výrazmi ako *guma* alebo *gumák*, *lampas*, *lampasák*, *furták* a inými.

Uvedená expresívna lexika sa vyskytuje predovšetkým medzi vojakmi povinnej služby. Jej použitie vojakom z povolania je vždy podmienené kontextom.

Na okraji tejto lexiky vojenského slangu stoja štylisticky i gramaticky úplne „samozvané“ lexémy ako: *svopkovať* (nachádzať sa na svojom voľnom opustení posádky, od lexémy *svopka*), *obnul* (neprestajne, lexéma imitujúca takisto nespisovný tvar *obdeň*), *patvar* (zle usporiadaný pochodový tvar; „*No, tak sa nejako zatvárite!*“ – Vytvorte nejaký tvar!), *deveťáreň* (miestnosť dozorného útvaru – *deveťáka*), *stresovať* (vytvárať stres) a iné. O tejto vrstve slov môžeme povedať, že je diferencovaná od útvaru k útvaru a takisto podlieha výrazným zmenám.

Dôležité je takisto hovoriť o vzťahu „vojenskej slovenčiny“ k vojenskému slangu. Ide v podstate o pomer oficiálnych prejavov k neoficiálnym, prípadne polooficiálnym. Môžeme to dokumentovať na jednej strane oficiálnym lexikálnym multiverbizovaným spojením *vykonávať povinný odber stravy* a na strane druhej slangovým výrazom *bagrovať* a ďalšími. Slovná zásoba „vojenskej slovenčiny“ sa teda primárne podriaďuje úsiliu zabrániť akémukoľvek informačnému šumu.

¹²J. Nekvapil pre nováčikov uvádza nasledovné odpočítané pejoratívne pomenovania: *bažant*, *bohoušek*, *brkáč*, *buben*, *drozd*, *havran*, *holub*, *kavka*, *mladaš*, *mladej*, *pšiš*, *pták [fíák]*, *ptíc*, *šušeh*, *ucho*, *vrabec*, *zeleň*, *zobák*. O vývine slovenského vojenského slangu svedčí tá skutočnosť, že v súčasnosti sa z uvedených výrazov používa len jeden nami zaregistrovaný výraz – *mladý*. V tomto prípade však takisto neide o typicky príznakové slovo vzhľadom na jeho výskyt aj v iných slangoch.

¹³V súvislosti s touto skupinou slangových výrazov bol od informátora – vojaka v zálohe – zaznamenaný aj zaujímavý slangový výraz *bachmač* systematizovaný pre príslušníka železničného vojska začiatkom 70. rokov 20. storočia. Evidentne bol prevzatý z názvu rovnomenného dôležitého železničného uzla na Ukrajine a zároveň miesta úspešného ústupového boja čs. légii s nemeckou armádou v roku 1918.

VOJENSKÁ HISTORIOGRAFIA A VOJENSKÝ SLANG

Vzťah vojenskej historiografie k vojenskému slangu bol v minulosti pertraktovaný len veľmi okrajovo.¹⁴ Uvedomujeme si, že vzhľadom na jazykovú štylistickú rovinu v tomto prípade ide o pomer odborného (vedeckého) štýlu k realizáciám štýlu hovorového.

No napriek tejto interakcii sa domnievame, že použitie dobového slangového výrazu v primeranej miere dokáže jednak ozvláštniť text s tematikou vojenskej histórie. Využitý slangový výraz potom zároveň účinne funguje ako výborný charakterizujúci prvok danej etapy vojenských dejín.

Popredný slovenský vojenský historik M. Hronský napríklad uviedol lexémy *deka* (bitie vojaka inými vojakmi použitím deky, aby nedošlo k prezradeniu a identifikácii týchto vojakov) alebo na konci 1. svetovej vojny rozšírené výhrážne heslo „*Oho! ho!*“ (vo význame: Fyzicky ho zlikviduj!).¹⁵ J. Stanislav zas použil výraz *runda* (slávnostné defilé letca nad letiskom po dosiahnutí vzdušného víťazstva).¹⁶ Viac dobových slangových výrazov, dokonca aj s naznačením ich systematizácie (*blatošlap*, *scankár*) použil aj publicista P. Valo¹⁷ a ďalší autori.

ZÁVER

Ak by sme slovenský vojenský slang chápali nielen ako určitú lexikálnu vrstvu, ale ako zvláštny jazyk, štýl, je potrebné uviesť niektoré jeho špecifické gramatické javy. Bolo by to hlavne vyjadrovanie rozkazu 1. osobou jednotného čísla (napr. „*Ale hrám na tie ruky!*“, „*Fáram, fáram, fáram!*“ – teda Rýchlo a aktívne pracuj!). Ďalej je to pomerne vysoké percento vulgarizmov.

Vojenský slang je takisto okrem iného určitou „nadstavbou“ na individuálne jazykové schopnosti i dialekt, ktorý si subjekt do vojenského prostredia prináša z domova. Čiastočne preto možno hovoriť o regionálnej slangovej diferenciacii. Zároveň sa vojenský slang vo svojom priestore stretáva s argotom¹⁸ a má do určitej miery argotické prvky, no o vojenskom argote podľa J. Benkoviča¹⁹ nemožno hovoriť.

Po absolvovaní vojenskej povinnej služby, resp. odchode do zálohy, sa uvedená lexika stáva pasívnou – vegetuje a dostáva sa na okraj celej slovnej zásoby jedinca. V príhodnom okamihu môže však dôjsť k excitovaniu niektorého výrazu. Asi tridsaťročný príslušník železničnej polície upozorňuje na nástupišti slobodníka Armády Slovenskej republiky: „*Slobodnícky, nefajčí sa tu!*“

Záverom môžeme konštatovať, že spoločenské zmeny vplývajú aj na používanie slangov. Tak tomu je aj v slangu vojenskom, ktorý od roku 1993 kráča na Slovensku svojou vlastnou cestou. Podobne ako živý organizmus sa neprestajne vyvíja.

Časy, keď sa predchádzajúce generácie brancov stretávali s vojenským slangom v útvaroch medzivojnovnej alebo povojnovnej československej armády, sú v rozhodujúcej podstate nená-

¹⁴RICHTER, K.: Jazyk a metodologie vojenské historické vědy. In: Historie a vojenství, roč. 26, 1977, č. 2, s. 158.

¹⁵HRONSKÝ, M. – KRIVÁ, A. – ČAPLOVIČ, M.: Vojenské dejiny Slovenska, IV. zv. 1914 – 1939. Bratislava 1996, s. 80 a 91.

¹⁶STANISLAV, J.: Letectvo v prípravách na ozbrojené vystúpenie a jeho účasť v SNP. Bratislava 1996, s. 186.

¹⁷VALO, P.: Zabíjal som štát. Bratislava 1992, s. 13.

¹⁸Argot je podľa J. Mistríka „...súbor nespisovných pomenovaní, ktoré používajú pri vzájomnom dorozumívaní ľudí uzavretej pracovnej, záujmovej alebo sociálnej sféry s funkciou utajiť pred verejnosťou obsah internej komunikácie. Na rozdiel od slangu, ktorý sa nepoužíva ako tajné výrazivo, argot je v plnom zmysle slova tajný „jazyk“ istej skupiny ľudí...“ (MISTRÍK, J.: Štylistika. Bratislava 1997, s. 105).

¹⁹BENKOVIČ, M.: Spisovná slovenčina v Armáde SR. In: Spoločnosť, armáda, osobnosť, roč. 1, 1996, č. 4, s. 14.

vratne minulosťou. Lexémy ako *vojcl* (vojak bez hodnosti), *hapták* (stoj v pozore, skomolenina z nemeckého *habt acht*), *holub* (vojak najmladšieho nástupného termínu), *máza* (vojaci staršieho nástupného termínu), *atómbordel* (súprava protichemickej ochrany jednotlivca), *buldogy* (typ plynovej masky), *dohoda* (spôsob zapínania opasku alebo opasok vôbec), *omotky* alebo *ovínky* (ovínacie pásy na nohy od členkov po kolená používané v čs. a neskôr v slovenskej armáde), *kravka* (pozorovacie a ľahké bombardovacie lietadlo typu Letov Š – 328), *päťstovka* (stíhacie lietadlo Avia B – 534), *golianka* (legitimácia príslušníka 1. československej armády na Slovensku v roku 1944, od mena gen. J. Goliána), *pollitre* (druh vojenskej obuvi), *politruk* (z ruštiny političeskij rukovoditeľ) a ďalšie už patria, použijúc pracovné označenie, medzi slangové archaizmy a posledných osem uvedených dokonca medzi slangové historizmy.

Uvedenou staťou sme sa pokúsili upozorniť na problematiku vojenského slangu, s ktorým sa väčšina absolventov vojenskej povinnej služby stretla, pozná ho. No napriek tomu sa aj vojenský slang vyvíja a mení, čo sme už takisto spomenuli. Istotne sme neuviedli všetky slangové výrazy, no išlo nám o aktuálnosť a vernosť získaného jazykového materiálu. Pozornosť sme sa pokúsili upriamiť aj na doposiaľ málo využitú možnosť využitia vojenského slangu pre vojenskú historiografiu.